

Амина шәартадара азы аҕагылазаашья аҕаара 2005 ш.

2004-тәи шықәса лапарамза-мза аахыс аҕагылазаашьатәи ихадараз аеапсахракәа: Апсны ари ашықәс азы HALO Trust еыц имоапагеит аминацхракәа, 2,3 пшырқа-километр адгыыл идрышкәеит, уа ртышкәа ркны ирткәацын хыпхьазарала зынза 815 аршыакауаа нзырцәо аминакәа, 153 атанккәа зырхо аминакәа, 1500 инреиханы ипымжәаз арткәацгакәа. 2004 шықәсазы аминакәа рапыхра азы Апсны иаиуеит афинанстә цхыраара хәа инықәырцшыны \$2 миллионк ркынза, урт рахьтә \$1,5 миллион азоужьын Еиду Аштаткәа ркнытә, 2005тәи шықәсазы Еиду Аштаткәа Апсынтәылан аминакәа рапыхра аус иазоурыжыт \$3 миллионк.

Аминакәа рыдмырхәара иазку аполитика

Асовет Еидгыла ианеилахаз ашьтахь Қырттәылеи Апсни рыбжьара ишьатаркыз аидысларакәа раан аоганкгы хәаакәарада рхы иадырхәуон аминакәа. Аибашьра аанкыла азы Аикәашахатра рыбжьарцент 1994-тәи шықәса лацара-мзазы, аха уи иаразнак рацәа еицыхымыз аидысларакәа рцыхәа уа ипнамтәеит. Жәларбжьара адунеи акны Апсны ихьпшым хәынтқарраны иазхацам азы, амина ахархәара алмыршаразы жәларбжьаратәи Аикәашахатра атәыла хатәгәацхарала изадгылом.

Landmine Monitor ахатарнакцәа аҕагылазаашья атцаразы 2005-тәи лацара-мзазы Апсны ианатаа, иофициалтәу ахәынқарратә усуоцәа урт аргама иреилдыркааит агәманитартә зцааракәа рыхасабразы ари Аикәашахатра шака иеилахауа, иадгыларгы шака ирҕахә, аха иара убас имзакәаны ихәан Апсны макьбаназы аминакәа рхархәаразы мап шырзацәымкәа. Апсны Ахәаанырцәтәи Аускәа рминистр Landmine Monitor ахатарнакцәа ишреихәаз: «Аршыакатә минакәа ирыхкьаны Апсны иаххаагеит ирацәаны арыцхаракәа, урт рхархәара адунеи акны ацыхәа пцәар, адунеи акара харгы ихәхәоит, уи азы мыцхә хазельымхауп. Хҕагылазаашья зыруадауоуа - иаапмыркьазакәа хазтагылоу аибашьра еыц ашәартара ауп. Ас ишыкоу, мап хзацәкәам аминакәа рхархәара, избанзар иахьазы аминакәа хыхьчагас ихәмоуп, хармкәа ада псыхәа рымам. Аибашьра ишаламго жәларбжьаратә аршахатгакәа хаур, Отаватәи Аконвенция адгыла разаахкәеит хымпада».¹

Армкәа рофициалтә хатарнакцәа ракәзар, уртгы ргәаанагара убри иеипшуп: «Апсны иахья амина хархәара атәылахьчара ауп изцанакәа, бцьархкыуп, убри азы ихәзқажьуам».² Даеазәы ихәашьала: «уажәазы аминакәа рхархәара мап ацәкра калашья змам ауп».³

Аминакәа рыкацарей, рытиирей, рыцәахрей рхархәарей

Зыгәрагара цәгьоу аокуп Апсны аминакәа рыкацара зны иаеын хәа иухәар, убас рытиирагы. Апсны Абцьар мккәа ирымоуп иахья рыцәахьртакәа ркны ари абцьар хкы, аха урт рыцшрей рхыпхьазарей уаоы ииздыруам. Убасгы Ихьпшым Ахәынтқарракәа Реидгыла рыбжьаказатә армккәа рырратә мацзура ирыцназго Урыстәылатәи аинженертә хәтакәа рышьтацартакәа ркны ирымазар ауеит аршыакатә минакәа.

2004 шықәсеи 2005-тәи актәи азбжазгы Апсны атерритория акны аршыакатә минакәа рхы иадырхәон хәа цьара дырратиирак икамыт.⁴ Шьоукы аруаа рхәамтала: «Иахья Апсны ихәмоуп, амилацтә шәартадара ахьчара иатаххар, аминашьтацара егьрааны иазхиоу ичыдоу арратә хәтакәа. Аха Апсны Ареспублика Абцьартә Мчкәа ацыхәтәантәи абар уажәшьта оышықәса рыоуцка урт рхы иадырхәомыт».⁵ Анкьа, адырратаракәа рыла, бцьарла еикәных

¹ Ахәаанырцәтәи аускәа рминистр Шамба Серге иецәажәара, Акәа, 2005ш., лапарамза 23

² Атәылахьчара аминистр ихатыпуау, агенштаб аиҳабы аинрал-лейтенант Анатоли Заицеви Атәылахьчара аминистр ихатыпуау Гарри Кәпалбей рыецәажәара, Акәа, лацара-мза, 2005.

³ Атәылахьчара анцьныр-сапиортә хәтакәа ркомандакацаоы аполковник Кәта Кәрт-оғлу телефонла иецәажәара, лацара-мза, 2005.

⁴ Атәылахьчара аминистр ихатыпуау, агенштаб аиҳабы аинрал-лейтенант Анатоли Заицеви Атәылахьчара аминистр ихатыпуау Гарри Кәпалбей рыецәажәара, Акәа, лацара-мза, 2005.

⁵ Атәылахьчара аминистр ихатыпуау, агенштаб аиҳабы аинрал-лейтенант Анатоли Заицеви Атәылахьчара аминистр ихатыпуау Гарри Кәпалбей рыецәажәара, Акәа, лацара-мза, 2005. . 2002-тәи ашықус абжазы Апсны рхы иадырхәон аршыакатә минакәа - Abkhazia last acknowledged using antipersonnel mines in mid-2002. See Landmine Monitor Report 2004, p. 1180.

Қыртгөйләнтәи Апсны ахәа еилазгоз Қыртгөйла анапхгара ирыдхәалоу агөыпкәа рускәа раан ишьтарчалон ара аршьакатә минакәа, аха 2003-тәи шыкәса аахыс уи абыза адырратаракәа уаха икамлазацт.⁶

Аршьакатә минакәеи ипымжәаз арткәацгакәеи рпроблема

Аршьакатә минакәеи ипымжәаз арткәацгакәеи рпроблема Апсны изырпысыз, аханатәгы мзыс иамаз, Қыртгөйлеи уи иадыпуаз аеспубликеи рыбжьара 1992-1993 шыкәсқәа рзы икас бцъаршьтыхла аиҕагылара акәын. Аибашьра афронткәа ресицырхит Амшын Еикәа агаәа инабжьаршәны, Акәантәи аоадахь, иара убас, Егры-азиас аганахь алагыи, мшышынтә аоадарахь... Аминакәа шытацан азиаскәа рахь уао инеира аруадаоказы адәкьакьаракәеи анхацәа рымхкәеи реы.⁷

Ахәаанырцәтәи аускәа рминистр Шамба Сергей ихәамтала: «аибашьра ианааилга инаркны иаразнак Апсны ахәаа ахьчаразы ххы иахархәо халагеит аминакәа, Егры акәара ухәа ххыхьчаразы урт шытацалон Галтәи азканалгыи инаваршәны. HALO Trust иалагеит уа аминацхразы русмоапгәтәкә, уажәазы, излаздыруа, Галтәи араион ишынеибакә идрыцкәеит, аршьакатә минакәа ицхәуп.⁸ Атәылахьчара аминистр ихатыпуао лацара-мзатәи 2005-тәи ашыкәсазы иецәажәараан ишышьақәиргәгәаз ала «Қыртгөйләнтәи ахәааеы аминакәа шытазам».⁹

Аминистр Шамба идырратарала Кәыдрьтәи аохаа аоадараеы ишыкац ианхоит аминакәа рыла еикәршәоу атып-дгьылкәа. HALO Trust ишазгәартаз, Кәыдрьтәи аохаа аоадатәи ахәтаеы азакәан иахьымчдыоу, насгыи кыр иахьшәартәоу азы аминакәа рыцхразы уа аусмоапгәтәкәа рынагзара залшом.¹⁰ HALO Trust излаарцхәуа ала, «Апсны еиуеицшым атыцкәа реы ихәпацаны икас аминакәа зегыи Асоветтә хәынтқарра анкьа итнажәуаз ракәын: хкы-хкыла иухәозар, уахь ирыцанакуеит аршьакатә минакәа (PMN, PMN2), атанкрхагатә минакәа (TM62, TM57), убас MON50, MON100, MON200, OZM72 ахккәа ирыцанакуа аминакәагыи. Иара убас HALO ицырхәаз рхыцхьазарае ирацәазаны ирцылон абылтәи зтартәоз, ма акислородтә цилиндркәа напыла иртакапаз арткәацгәтә матәашьаркәа»¹¹

HALO тагылазаашьала Апсны еицшыртәит аминакәеи ипымжәаз арткәацгакәеи рпроблема атып ақәаразы уажәраанзагыи жәларбжьаратәи ацхыраара измауа Босния.¹²

Аминакәа рыцхразы апрограма

Апсны икам аминакәа рыцхразы жәларбжьарала ихәаакәцоу ахәынтқарратә структурак. Урт аусмоапгәтәкәа еиҕызкаауа, ихәаакәзцо, аинформация еизызгауа 1999 шыкәсазы HALO апшьгарала еиҕекаахаз Аминакәа Рыцхразы Апснытәи Ацентр ауп. HALO уи напхгара азнауеит жәларбжьаратәи ацхыраарала. Аминакәа Рыцхразы Апснытәи Ацентр имоапнаго атцаракәа зегыи ашәкәы ианнацоит, убас аусурақәагыи, урт рышьтахь атагылазаашьагыи. Ирымоу аихшьалакәа, уахь ахсаалакәа налацаны, ара зееицызхәа агентсвакәеи ахәынтқарратә министрракәеи рахь инашьтны, анализ еицарзыруеит. Адцәкәеи урт рахьтә еиха апхьагылара зырто рсиеи бжеихан иалызкаауа, ишьақәзыргәгәо HALO анапхгара ауп, уи азы ипцәом атыцантәи ауаапсыра рхатарнакцәеи ахәынтқарратә мчрақәеи ркны икоу аимадаракәа.¹³

1999-2000 шыкәсқәа рзы HALO имоапнагеит акомплектә тцаракәа, иалкаан минала итәу иныкәырпшшәа 18 пшьыркца-километр, мамзаргыи итәуп хәа гәоарас иахьрымаз. Уи аахыс гәоарас иахьрымаз атыпкәеи минала итәызгыи ирыцкьан 8 километр-пшьыркца инреиханы. Ацхыоцәа аус руоит напыла, рхы иадырхәоит «моахәаста цыцхьаза азәазәала» хәа изахьзу

⁶ Уахәапш *Landmine Monitor Report 2004*, стр. 1180.

⁷ [Http://www.halotrust.org/abkhazia.html](http://www.halotrust.org/abkhazia.html).

⁸ Ахәаанырцәтәи аускәа рминистр Сергей Шамба иецәажәара, Акәа, 23 лацара-мза 2005.

⁹ Атәылахьчара аминистр ихатыпуао, аинрал-лейтенант Анатоли Заицев иецәажәара, 24 лацамза 2005

¹⁰ Ахәаанырцәтәи аускәа рминистр Сергей Шамба иецәажәара Акәа, 23 лацара-мза 2005; арии даеазныкгыи еиҕтахәан Атәылахьчара аминистр ихатыпуао Гарри Кәпалба иецәажәараан, Акәа, 24 лацамза 2005

¹¹ “HALO Trust Апснытәи рпрограма азы ажәахә”, пхынгыи 2005, Девид Макмехон, апрограма ахантәабы, HALO Trust Апсны.

¹² Уахәапш *Landmine Monitor Report 2004*, ад. 1181.

¹³ “HALO Trust Апснытәи рпрограма азы ажәахә”, пхынгыи 2005, Девид Макмехон, апрограма ахантәабы, HALO Trust Апсны., убас електронтә пошьталагыи нанхәа 1 азы, 2005.

атехника, ичыдоу атехникатэ цырақәа рхы иадырхэоит аминақәа зцоу атыцқәа реицатэразы.¹⁴ Галтэи Очамчыратэи араионқәа рғы HALO еиқыркааит хаз-хазы напылеи атехникалеи аминақәа рыцхразы агэыцқәа, убас аминашэартадара азы апропагандатэ гэыцқәагы, атцааратэ гэыцқәа ухэа, адырғақәа азырсо агэыцқәа. Ахеилак урт агэыцқәа аусушыа иддырцеит, иагырртеит ипымжэаз артқәацгақәа ишэартамкуа рыкацаразы ахархэагатэ матэарқәа, аибашыраан рхы иадырхэоз, абомба дукэагы убрахь иналацаны, артқәацгатэ матэашыарқәа аус рыдуларазы аматэахэқәа. 2004-тэи шықәсазы HALO Апсны аусура ирыдыркылеит 450-оык аусуцәа (урт рхыцхызара иацлеит 2003-тэи ашықәс аахыс 380-оык ркынтэ).¹⁶

HALO аминақәа рыцхразы аус аусеит ирцакэ апрограммала, уи апрограма хыкэмыс иамоуп 2007-тэи ашықәс азбжанза «ашэартара излауала Апсны аминақәеи ипымжэаз артқәацгақәеи ркнытэ итацәуп хәа адунеи рылархэара». Ишыақыргэгәоу аминатэ дөкәа ртарцэразы ацхәа инаргылан, лымкаала, ақытақәа рзааигэаратэи атыцқәа.¹⁷

Ирцакэ апрограма анагзара зыдхәалоу ахархэагатэ техникала аиқыршэара ауп, уаанза рхы иадырхэоз напыла аминақәа рыцхра инацаны. Есышықәса, лацара-мза инаркны, бпара-мзанза, ари апрограма 6-сменак рхархэарала оынтэ иарласуеит напылеи техникалеи аусмоацгатэқәа рынагзара, шыжыы асаат 7 инаркны хәылбыехан асаат 7 анза.¹⁸

Аминақәеи ипымжэаз артқәацгақәеи рыцхра

2004-тэи шықәса аонупқала HALO напыла аус адырулеит аминақәа иахыыцази гәоарас иахырмази 1,166,861 пшырца-метра адгыл. Инеизакны, ицхны иртқәацын 708 аршыакатэ минақәа, 115 атанкрхагатэ минақәа, 869 ипымжэаз артқәацгақәа.¹⁹

Иара убас HALO еиқыркааит ичыдоу иласу агэыц еипмыркызакәа аминақәеи ипымжэаз артқәацгақәеи рыцшааразы. 2004 шықәсазы агэыц ицшааны идыртқәацит 704 цыра ипымжэаз артқәацгақәа (Акәа азааигэара 5 цырак авиабомбақәа налацаны), 107 аршыакатэ минақәа, 38 атанкрхагатэ минақәа.²⁰

2005-тэи шықәса хәажэмыра мзаны Галтэи араион аоадарағы аминақәа рыцхразы аусмоацгатэқәа аанкылан, аха адгыл-тыцқәа зегь ррыцкыара иарбаз аехэара иахымызеит. HALO игэыцған Галтэи араион зегыи ирыцкыаны аусурақәа хдыркшарц, 2005-тэи шықәса агәтанза адунеигыи ирылархэарц араион аминақәа ркнытэ иштацәу.²¹

HALO еиқыркааит ихэынцкарратэым ахеидкылақәа алархэны, убас ООН анапшыоцәагы, Галтэи атыцантэи ақытатэ усбартақәа рхатарнакцәагы злахэыз аицылаара. Уа иалацәажәеит аминақәа рыцхра иадхәалоу апроблемақәа. Атыцантэи ауаапсыра рахытэ, иара убас аминақәа рыцхра зеазыкыуа ахеидкылақәагы ркнытэ убас уаха иеыцу информацияк камлазеит. Аха ишыказаалакыи, аминақәа рзы атагылазаашыа агәтара инагзалатәуп хәа ишыақыргэгәан.²²

Апснытэи амчрақәа агәра ганы икоуп, HALO еиха алцшәа бзиа аманы рус шынарыгзоз, Қырттәыла иамаз аминақәа зцоу адөкәа рыхсаалақәа рыртәзтгы. Ари азцаара иқыргылан Қырттәылеи Апсни рымчратэ усбартақәа ахатарнакцәа реицылаараан. Аицылаара моапысит HALO апшыгарала 2005-тэи шықәса лацара-мза 12 рзы. Қырттәыла ахатарнакцәа ажәа ртиит ари апроблема ишахәапшуа.²³

¹⁴“HALO Trust Апснытэи рпрограма азы ажәахә”, пхынгы 2005, Девид Макмехон, апрограма ахантәаоы, HALO Trust Апсны., убас електронтә поштыалагы нанхәа 1, нанхәа 3 рзы, 2005.

¹⁵ <http://www.halotrust.org/abkhazia.html>.

¹⁶ “HALO Trust Апснытэи рпрограма азы ажәахә”, пхынгы 2005

¹⁷ “HALO Trust Апснытэи рпрограма азы ажәахә”, пхынгы 2005, Девид Макмехон, апрограма ахантәаоы, HALO Trust Апсны., убас електронтә поштыалагы нанхәа 1, нанхәа 3 рзы, 2005...

¹⁸ “HALO Trust Апснытэи рпрограма азы ажәахә”, пхынгы 2005, Девид Макмехон, апрограма ахантәаоы, HALO Trust Апсны., убас електронтә поштыалагы нанхәа 1 азы, 2005.

¹⁹ “HALO Trust Апснытэи рпрограма азы ажәахә”, пхынгы 2005ш.

²⁰ “HALO Trust Апснытэи рпрограма азы ажәахә”, пхынгы 2005, Девид Макмехон, апрограма ахантәаоы, HALO Trust Апсны., убас електронтә поштыалагы нанхәа 1 азы, 2005.

²¹ “HALO Trust Апснытэи рпрограма азы ажәахә”, пхынгы 2005ш.

²² Девид Макмехон иецәажәара, HALO Апсны, Гал, 29 мшапы 2005ш.

²³ Ахәаанырцәтэи аусқәа рминистр Шамба Серге иецәажәара, лацарамза 23, 2005ш.

Аханатә Апсны ахадара иртахымызт HALO дара ртерритория акны руснагзатәкәа рзы азин рытара, избанзар ирныз ахәаакәа астратегиятә цакы амоуп хәа иазыпхьазан, лымкаала, Галтәи араион аадараеы Егры акәара ухәа, убас Галтәи азаканал иаваршөынги. Атагылазашья мацк иантышөынтәалаха, HALO азин аиуеит арт атыпқәагьи ркны рус анагзаразы.²⁴ Рапхьазакәны 1997-тәи ашықәс азы HALO ара аминакәа рыпхразы Апсны аихабыра реы айқәшахатра аныбжьарца аахыс, апхьа Акәа акәша-мыкәша акөын иахьымәапыргоз руснагзатәкәа, убас Гал араионгы Қырттөылеи дарей рхәаа акны.²⁵

Ихьпшым Ахөынтқаррақәа Реидгыла абжьаказәацәагьи дара рганахьала ари аамта иалагзаны Галтәи араион аеы ртакпхькәра иацанакуа атыпқәа реы имәапыргон аминацхразы рхатә усурақәа. HALO иазханапоит абжьаказәа рырхәтақәа Галтәи араион аадараеы, «ашәартадарей ихәаакәоу абцъари рзонаеы», ирацәазаны арткәацгәтә матәашьарқәа шыщырхыз, икалап, 5,000 ркынза аминакәеи ипымжәаз арткәацгәкәеи.²⁶ 2005-тәи ашықәс пхынгәы алагамтазы Урыстөылатәи асапиорцәа ирылгеит Очамчыреи Жәыргьыти (Қырттөыла) рыбжьара аихамәакны аминацхразы агәатаракәа. 2005-тәи ашықәс пхынгәы 3 рзы Галтәи араион аеы хганк реицъыларан (Апсни Қырттөылеи, Урыстөылеи) дара еикәшахатны ишьақәдыргәгәеит пхынгәы 15 инаркны жьтаара-мза 1 акынза аминакәа рзы атагылазашья атцаара ишеицымәапырго, Егрытәи ацха уахь ианалацаны. Гали Гагреи, Акәеи икоу х-гәыпк ирыдырцеит атагылазашья тырцаарц, уи хәарада, иацхраароуп Қырттөылеи Урыстөылеи еимаздо аихамәа арғылара. Ари амәа Апсны абиуджет ахь есымзы ианагараны икалоит \$500,000-\$800,000 ркынза.²⁷

2004-тәи ашықәс азы HALO асапиорцәа азәгьи ааха имоуит, 2004-тәи ашықәс лацарамзатәи аминацхратәи ахтыс аан Апснытәи арратә сапиорк дхөын азәы.²⁸ 2005-тәи нанхәа 13 рзы Акәа ақалақь аадараеы икоу ашьха Ахбөык акны HALO асапиор ааха иоуит аршьакатә мина PMN2 ацхраан. Уи иаразнак ахөышәтөыртахь дахьәаргаз ишьапы ахцәара икәшөеит. Аус атцаара ианарбеит иара ихата аминацхраан икоу ацқарақәа шеилеигаз, ихәрақәа рзы уи иоуеит кьыралә (парала) ацхыраара.²⁹

Амина ашәартаразы адырратара³⁰

HALO ауаацсыра ирыланахөоит аминакәа рзы Апсны икоу ашәартара, ргәы реанырцоит. Ари дара ирымоу акомплектә программа ахәтак ауп: аминакәа зцоу адәкәа адырбоит, ицырхөеит, ауаажәлар ргәы реанырцоит икоу ашәартаразы. HALO излашьақәнаргәгәо, лцшәас уи иаиуеит ааха зауз рхыпхьазара реицахара, 2004-тәи шықәсазы ааха роуит 6-өык.³¹

2002-тәи ашықәс азы аминашәартаразы имәапгаз атцаара еиха ишәартоу ауаацсыратә гәыпны иалнакааит зтөымтахь инейхөу ахацәа. Убри азы ари агөып чыдала ирызнаргоит ашәартара шыкоу аинформация, аха ус ишыкоугьи, ашколкәа ркынги HALO иакөымцит ашколхөыцкәа ашәартара шыкоу рылархәара. HALO ирымоуп аминакәа ркнытә ааха зауз рсиа, уи рхы иадырхөоит атагылазашья анализ азуразы, ашәартара шыкоу рылархәараангы.

Ахықәкы анагзаразы еиха лцшәа бзиа змоу хәа иазыпхьазоуп ателехәацшра. HALO иапшьыргеит, аусгьи адырулеит адуцәа рзы адокументалтә фильмкәеи ахзыргаратә роликкәеи, ахөыцкәа рзы амультфильмкәеи акьанцбатә қәгыларақәеи. Аминатә шәартара аазырцшуа абуклеткәа тыжьуп урышәәлеи, апсышәәлеи, ақыртшәәлеи. Ашколкәа ркны алекциякәа ирыпхөоит ах-бызшәак рыла. Аминала ааха зауқәаз араионкәа зегьи ркны ашколкәа иртааит ашәартара рылархәара иазкәу HALO агөыпқәа, астудентцәа ирызшан арцагәтә цхыраагзакәа. 1999-тәи ашықәс инаркны 2004-тәи ашықәс акынза HALO 645-өык арцаөцәа идырцеит аминакәа рзы икоу ашәартара ахөыцкәа рызнагашья. Арцаөцәа ирызшан абуклеткәеи арцагәтә цхыраагзакәеи, адыгакәеи ухәа ахөыцкәа ргәыәаннацаразы иатахкәоуоу зегьи.

²⁴“HALO Trust Апснытәи рпрограмма азы ажәахә”, пхынгәы 2005ш.

²⁵“HALO Trust Апснытәи рпрограмма азы ажәахә”, пхынгәы 2005ш. уахәапш убасгы *Landmine Monitor Report 2004*, ад. 1181-1182.

²⁶Девид Макмехон иеңәажәара, HALO Апсны, Галтәи араион, 29 мшапы 2005 ш.

²⁷“Кавказский узел”, Аинформациятә агентра, 5 пхынгәы 2005 ш, www.peacekeeper.ru.

²⁸Электронтә пошьтала ашәкәы - Девид Макмехон, HALO Апсны, 18 нанхәа 2005 ш.

²⁹Электронтә пошьтала ашәкәы - Девид Макмехон, HALO Апсны, 18 нанхәа 2005 ш.

³⁰Девид Макмехон иеңәажәара, HALO Апсны, Галтәи араион, 29 мшапы 2005 ш.

³¹“HALO Trust Апснытәи рпрограмма азы ажәахә”, пхынгәы 2005ш., Девид Макмехон, апрограмма ахантәаөы электронтә пошьтала ишәкәы акнытә, HALO Апсны, 1 нанхәа 2005 ш.

Ашәартара шыкоу ауаапсыра ырылазхәо HALO агәыпкәа ацхыраара ырттоит Апсны аус зуа егырт ихәынтқарратәым ахеидкылақәагы, убас Қырттәыла икоу ООН анацшратә миссия (UNOMIG) аусзуоцәагы. Дара рперсонал ғышгы HALO иддырцит ауаапсыра ашәартара шыкоу рызнагашыа.

Қыралә аиқәршәарей Ацхыраарей

HALO Апсны имәапырго аусурақәа ыхәпса ршәоит Еиду Аштатқәа рхәынқарратә Адепартамент, Идуззоу Британиатәи жәларбжаратәи әеиаразы Адепартамент, Нидерланд аихабыра, Tokyo Broadcasting Systems ателерадиокорпорация.³² Адонорцәа рдырратарала, Апсны 2004-тәи шықәсазы аминақәа ырыдхәалоу аусмәапгәтәкәа ыхәпса ахшәаан инықәрпшны \$2 миллионк ркынза.

Нидерланд: €123,543 (\$153,663) аминацхразы;³³

Tokyo Broadcasting Systems ателерадиокорпорация: \$200,000, Иапониятәи Association for Aid and Relief рыла;³⁴

Идуззоу Британия: £148,405 (\$272,026) комплексла аминацхразы;³⁵

Еиду Америкатәи Аштатқәа: \$1,504,000 аминацхразы.³⁶

2005-тәи шықәса азы Еиду Америкатәи Аштатқәа Апсны имәапырго аминацхратә усурақәа ыхәпса ахыршәааит \$3 миллионк доллар.³⁷ Ахәынтқарратә Департамент адырратарала, Еиду Аштатқәа Апсны ауаажәларратә еиеагылараан ааха заукәаз араионқәа реы аминацхразы ргәманитартә программа аусура иацырцоит 2006-тәи ашықәсазгы.³⁸

Аршыақәатә минақәа ркнытә ааха зауз

2004-тәи ашықәс азы аминақәеи ипымжәаз арткәацгақәеи ркнытә ааха роуит 6-өык, өыцәа ахәыцқәа убрахы иналацаны, убас апсыуа арратә сапиоркгы азәы.³⁹ 2003-тәи ашықәс азы ааха рыманы ашәкәы итәөөын 5-өык.⁴⁰

2005-тәи ашықәсазгы иааөлон аахақәа зауз рзы адырратарақәа: нанхәа-мзазы аахақәа зауз жә-өык налацаны, урт рахытә х-өык ахәыцқәа, хә-өык арра зхызгөз асолдатцәа, HALO аминацхөы азәык.

HALO ашәкәы итәөөит 1992-тәи ашықәс инаркны 2005-тәи ашықәс нахәанза 662-өык ауаапсыра, урт рахытә 147-өык шыуп, 515-өык хәуп.

³²“HALO Trust Апсны рпрограммазы ажәахә”, цхынгөы 2005.

³³Фрика Кеппелс икнытә электронтә пошьтала иааз ашәкы, абцъар рекспорти аконтроль азуреи акәша, Ахәаанырцәтәи аусқәа рминистрра, 4 нанхәа 2005.

³⁴Электронтә пошьтала иааз ашәкы - Миори Ока, Association for Aid and Relief, Иапония, 24 нанхәа 2005.

³⁵Электронтә пошьтала иааз ашәкы - Ендриу Вилсон, агәманитартә зцаарақәеи аконфликтқәеи рдепартамент, жәларбжаратәи әеиара адепартамент, 1 цхынгөы 2005. 2004-тәи шықәсазы: £1 = US\$1.833, US Афедралтә резерв, “Перечень обменных курсов (Ежегодный),” 3 жьтаара 2005.

³⁶USG атоурыхтә реестр, 2004-тәи афинанстә шықәса аихшыалақәа азырбо, электронтә пошьтала иааз ашәкы -- Анжела Л. Джеффрис, афинансқәа рзы аказа, арра-политикатә зцаарақәа рыкәша, Еиду Аштатқәа рхәынтқарратә департамент, 20 цхынгөы 2005. аминацхразы ахәпса ахшәаара формала ахыз Қырттәыла иадыргеит.

³⁷USG атоурыхтә реестр, 2004-тәи афинанстә шықәса аихшыалақәа азырбо, электронтә пошьтала иааз ашәкы -- Анжела Л. Джеффрис, афинансқәа рзы аказа, арра-политикатә зцаарақәа рыкәша, Еиду Аштатқәа рхәынтқарратә департамент, 20 цхынгөы 2005.

³⁸Еиду Аштатқәа рхәынтқарратә департамент, Congressional Budget Justification ахәаанырцәтәи операцияқәа рзы, 2006 финанстә шықәса: Европәи и Евразиеи”, www.state.gov/documents/organization/42251.pdf, 23 цөыббын 2005.

³⁹Дәеакы иарбамзар, ари акәша акны иахәо зегы иаагоуп электронтә пошьтала иааз ашәкы акнытә - Девида Макмехона Landmine Monitor (Н) азы, HALO Апсны, 17 нанхәа 2005; из письма по электронной почте Девида Макмехона для Landmine Monitor (NPA), HALO Апсны, 18 нанхәа 2005.

⁴⁰“HALO Trust Апсны рпрограммазы ажәахә”, цхынгөы 2005.

Ааха зауз ацхыраара рытара, аинвалидцэа рзы аполитикеи апрактикеи

Аресурскэа разымхара иахкыаны иахьа Апсны агэабзиарахьчаратэ система даара иеим. 2004-тэи ашыкэс азы Жэларбжьаратэи Апшар Капшь Акомитет (МККК) Апснытэи ахэышэтэыртакэа хэба ирыртеит аусуразы амедицинатэ матэахэкэа, ахэышэкэа, бжеихан, ахы зыкэшэаз рыхэышэтэразы, психэа змам иаалыркыаны, ирласны ахирургиатэ цхыраара зтаххо рзы.

2004-тэи ашыкэс азы ари апрограма ианыхыркэшаха, ахэышэтэыртакэа рахь икарцоз ацхыраара цыра иаанкылазан, цыра еиха иарпсыын.⁴¹ «Ихэаадоу Ахақымцэа» иара убас агэабзиарахьчара атагылазашыа айгытэразы амедицинатэ матэахэкэеи ахэышэкэеи рыла ацхыраара рыртеит Апснытэи ахэышэтэыртакэа, Акэатэи аклиникагыи уахь иналацаны.⁴²

Аибашьраан ахэракэеи аминатэ аахакэеи зауз апациентцэа, бжеихан, Агэзератэи арратэ госпиталь акны ауп реахырыхэышэтэуа.⁴³ Кэыдрытэи аохаа акны инхо ауаапсырагыи уа ауп ацхыраара ахьроуа.

Зылшара еицакэ (аинвалидцэа), аминакэа ркнытэ ааха зауқэазгыи уахь иналацаны, аус рыдызуло ихадароу ахеидкылакэа иахьа Апсны икоуп оба: Гагратэи Ортопедиатэ Центри Зылшара Еицакэ реицхыраара Ассоциациеи(AIS). Гагратэи Ареабилитациатэ Центргыи ааха зауз ацхыраара рыртоит.⁴⁴

Гагратэи Ортопедиатэ Центр Агэабзиарахьчара Аминистрра анапхгарала изтахэ ауаапсыра кырада рыхэышэтэра иаеуп, МККК рыцхыраарала икацоу ортопедиатэ аппараткэа рыла ашьапыхцэацэа еиқэдыршэуеит.

Ари Ортопедиатэ Центр Гагранза изымоеиуа Галтэи араион аеы инхо аинвалидцэагыи ирыцхраауеит. 2004-тэи ашыкэс азы Ацентр икарцеит 81 цыра апротезкэа (урт рахьтэ 41 цыра аминакэа ирхапжэаз рзы), 47 ортопедиатэ аппараткэа, ирызшан 11 аинвалидтэ маланыкэакэеи 520 цыра ацаргэакэеи.

2004-тэи ашыкэс азы МККК Гагратэи Ортопедиатэ Центр иатэу оыцэа афизиотерапевтцэа рырцара иацхрааит.⁴⁵ 2005-тэи ашыкэс азы Ацентр ашэкэы итанаооит 555-оык зшыапы ахцэара зыкэшэаз, урт рахьтэ амина иахапжэаз - 261-азэык.⁴⁶

Адырратарала, урт апротезкэа иажэу атехнология рхы иахьадырхэо азы рхатабзиара мачк ипсыеуп. Ирацэаоуп зшыапы хырцэаз, урт бжеихан, ихаракны ахцэара зыкэшэаз роуп, ацхырааразы Апсны антыц ицоит, Урыстэылеи Аермантэылеи рцентркэа рахь.⁴⁷

Ассоциация «Инва-Содействие» (АИС) аминакэа ирхапжэаз, зылшара еицакхаз ауаа ирыднагалоит афизикатэ (боарцэыралла) ареабилитация азура ада, убас исоциалтэу ацхыраарагыи, акомпиутертэ дырцара ухэа, Агэзера икоу арратэ госпиталь акны рыхэшэтэрагыи. Ассоциация аеы убасгыи аус ауеит Интернет-кафе.⁴⁸

Ахеидкыла «Агэычалалратэ фонд ВЕРЕСК», Adopt-A-Minefield рыцырхырааны ахымхэацэеи егырт аминакэа ирхапжэази Апсны ауаапсыра кырада ирыднагалоит аитанеиаиара иацхраауа амагэахэкэа. 2004-тэи ашыкэс азы ари афонд асуцэа иршеит 33 аинвалидтэ маланыкэакэа, зшыапы хцэоу рзы 240 ацаргэакэа, рхарцэла ирыцхрааит Галтэи араион акны инхо 13оык зылшара еицакхаз ахэычкэа.⁴⁹

⁴¹ ICRC, “Есышыкэсатэи ажэахэ 2004”, Женева, пхынгэы 2005, ад. 207; еихау азы уахэапш *Landmine Monitor Report 2004*, ад. 1184, Кырттэыла ажэахэ ари ахэкэы аеы *Landmine Monitor*.

⁴² ООН аинралтэ мазаныкэгао Апсны иатагылазашыоу азы иажэахэ, S/2004/315, амшапы 20, 2004 ш, ад. 7; MSF амапзуцэа рыцэаажэара, Акэа, 11 пхынгэы 2003 ш.

⁴³ Ахақым хада Гурам Шьоуа иецэаажэара, Agudzera Military Hospital, 27 September 2005.

⁴⁴ Уахэ. *Landmine Monitor Report 2002*, стр. 800.

⁴⁵ ООН аинралтэ мазаныкэгао Апсны иатагылазашыоу азы иажэахэ, S/2004/315, амшапы 20, 2004 ш, ад. 7; MSF амапзуцэа рыцэаажэара, Акэа, 11 пхынгэы 2003 ш.

⁴⁶ Зина Данилиан лыцэаажэара, Гагратэи Ортопедиатэ Центр анапхгаоы, Гагра, 24 лапамза 2005; Стефан Сакалиан иецэаажэара, ICRC Апснытэи миссия аихабы, Акэа, 27 лапамза 2005.

⁴⁷ Ахэаанырцэтэи аускэа рминистр Шамба Сергеи иецэаажэара, Акэа, 2005ш., лапарамза 23

⁴⁸ Еихау азы уахэапш. *Landmine Monitor Report 2004*, ад. 1184; Standing Tall Australia, Противоминные действия в Канаде, “101 Великих идей для социо-экономической реинтеграции для пострадавших от мин”, пхынгэы 2005, ад. 4.

⁴⁹ Витали Габния иецэаажэара «Вереск» адиректор лхатыцуао, 6 пхынгэы 2005.

Ацентр «Harmony», ЮНИСЕФи, убасгы HALO Trust рыцхырааралагы, апсихологиатө еиташьакөгылара азы уснагзатөкөак рахасаб ала аминакөа ирхапжөаз ашколхөычкөей урт ртаацөаракөей ирзымөапыргоит апхынтөи араабилитациатө программа. 2004-төи ашыкөс азы уи иалахөын 15өык ахөычкөа, урт рахьтө 9өык ахцөаракөа зыкөшөаз роуп, 6-өык егырт ахөракөа зауз. 2005-төи ашыкөс азы ЮНИСЕФ ари апрограма еитагы иадгылеит.⁵⁰

Зылшара еицакхаз ауаа ирыцхрауа егырт Апснытөи ауаажөларратө хейдкылакөа иреиуоп: Зхөычкөа ихымхөацөоу ртаацөаратө Ассоциация (Акөа), Гагратөи ашьапхцөацөа ршьапылампылтө клуб, Апсны ахымхөацөа р-Ассоциация (Гагра), Гөдоута ахымхөацөа р-Ассоциация, Измахауа (злымха цаз) р-Хейдкыла (Акөа), Зыла иамбо р-Хейдкыла(Акөа). Арт ахейдкылакөа зегьи русура алцөшөа айгьтөразы, реимадаракөа арманшөаларазы реидыркылеит коалициак ахасаб ала, иахьзхейт уи «Апсны зылшара еицакхаз ауаа р-Форум».⁵¹

Апсны ааха зауз Витали Габниа иеалаирхөит 2004-төи шыкөса жөабран мзасы Женева имөапысыз атренинг «Raising the Voices». Иара далахөын Наироби 2004-төи шыкөса бцарапхынчкөын мзкөа рзы имөацгаз Рапхьатөи Ланарцшыгатө Конференциагы.

Агөабзиарахьчарей исоциалтөу ахьчарей р-Министрра итакцхыкөуп зылшара еицакхаз ауаа ацхыраара рытаразы. Аинвалидцөа рзинкөа зыхьчө Азакөан ыц адкылара азы аеазыкацарагы аан аус адырулеит аинвалидцөа рзинкөа рыхьчара знапы ианызцаз ахейдкылакөей зылшара еицакхаз ауаа рхатакөагы убас.⁵²

Аинвалидцөа рускөа рзы а-Координациатө Совет (ахөынтқарратө мацзуракөей зылшара еицакхаз рхейдкылакөей ркоалициак ахасаб ала) еиекаан зылшара еицакхаз ауаапсыра, аминакөа ирхапжөазгы уахь иналацаны, ртахракөа еиха еигьны рытцаарази рынагзарази. Аха ихаөсыз ашыкөс азы ари Асовет аус ауомызт, уи мзызсгы иамаз апрезидент иалхракөей уи иашьтахь ахөынтқарратө структуракөа ркны икалаз апсахракөа роуп.⁵³

⁵⁰ Викториа Арзын-пха лыецөажөара, «Harmony» адиректор, Акөа, 20 лацамза 2005; уахөапш *Landmine Monitor Report 2004*, ад. 1184.

⁵¹ Аслан Көыцниа иецөажөара, «Зылшара еицакө рхейдкыла» акны аимадаракөа рзы адиректор, 15 пхынгөы 2005.

⁵² Агөабзиарахьчарей исоциалтөу ахьчарей рминистр ихатыпуаө иецөажөара, Акөа, 31 хөажөкыра 2004.

⁵³ Аслан Көыцниа иецөажөара, «Зылшара еицакө рхейдкыла» акны аимадаракөа рзы адиректор, 15 пхынгөы 2005